

AGNIESZKA NALEWAJEK

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa

ORCID 0000-0001-5155-4511

PRZELICZENIA KWOT PIENIĘŻNYCH Z RACHUNKÓW WOJSKOWYCH PODSKARBIEGO NADWORNEGO JANA ŁĄKI (1479-1486)

Jan Łąka (zm. przed 1498 r.) zastąpił na urzędzie podskarbiego nadwornego zmarłego pod koniec 1478 lub na początku 1479 r. Tomasza Trąmbczyńskiego¹. Wcześniej pełnił funkcję pisarza, a od 1475 r. był sekretarzem królewskim². Z okresu gdy obejmował urząd podskarbiego nadwornego pochodzi rejestr rachunkowy zawierający rozchody na wojsko zaciężne z lat 1479-1486. Rękopis ten wszedł w skład księgi nr 1 z serii Rejestry Poborowe Wojska Koronnego, Oddział 85 zespołu Archiwum Skarbu Koronnego w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie³. W rejestrze znajdują się także pomoce rachunkowe w postaci różnych zestawień, np. wykaz wydanych przez króla listów przypowiednich⁴. Należą do nich również przeliczenia kwot podanych w systemie florena oraz grzywny, które służyły podskarbiemu do obliczeń pieniężnych⁵. Posiadają one formę repertoriów obejmujących kwoty oraz ich odpowiedniki podane według określonych jednostek pieniężnych.

W pierwszej kolejności występowały przeliczenia kwot we florenach po 14 skojców (*florenus per XIII scotos*)⁶. Podano przeliczenia z tej jednostki pieniężnej, czyli florena obliczanego po 28 groszy, na odpowiedniki w systemie grzywny czyli po 48 groszy⁷. W drugim repertorium znalazły się przeliczenia odwrotne, czyli z grzywien na floreny po 28 groszy⁸. Zapisy dotyczyły kwot rzędu od 1 do 10, pełnych dziesiątek i setek oraz sum w wysokości 1, 2 i 3 tysięcy. Kolejne zapisy odnotowywały odpowiedniki grzywien w dwóch innych systemach florena. Jeden wykaz obejmował kwoty w wysokości 10, 20, 30, 40, 50,

¹ *Urzędnicy centralni i nadworni Polski XIV-XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Chłapowski i in., red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1992, nr 777, 778, s. 128; I. Sułkowska-Kuraś, *Łąka Jan (ok. 1430-1496)*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 18, s. 318-319.

² I. Sułkowska-Kurasiowa, *Polska kancelaria królewska w latach 1447-1506*, Wrocław 1967, s. 140-141.

³ Warszawa, Archiwum Skarbu Koronnego Oddział 85 Rejestry Popisowe Wojska Koronnego, sygn. 1 (dalej: AGAD, ASK Oddział 85), k. 47-132.

⁴ Ibidem, k. 122v-129.

⁵ Ibidem, k. 122v-124v.

⁶ Ibidem, k. 122v, 123.

⁷ J. Rutkowski, *Skarbowość polska za Aleksandra Jagiellończyka*, Lwów 1909, s. 9-10; J.A. Szwagrzyk, *Pieniądz na ziemiach polskich X-XX w.*, wyd. 2, Wrocław 1990, s. 57.

⁸ AGAD, ASK Oddział 85, sygn. 1, k. 123v, 124.

100 i 200 grzywien przeliczone na florena po 25 groszy (*florenus per XXV grossae*)⁹. Drugi podawał odpowiedniki kwot 10, 20, 30, 50 oraz 8 grzywien we florenie po 13 skojców (*florenus per XIII scotos*), czyli po 26 groszy¹⁰. Ponadto dwa zapisy podawały przeliczenia na floreny po 27 groszy (*per XXVII grossae*)¹¹.

Przeliczenia zawierały jednostki pieniężne, którymi posługiwano się w wydatkach na wojsko zaciężne oraz w dochodach z podatków w okresie urzędowania podskarbiego nadwornego Jana Łąki. Należności podatkowe naliczane i pobierane były w opartym na groszach systemie grzywny¹². Jednostką obrachunkową przyjętą w wydatkach na zaciężnych był natomiast floren. Żołd liczono we florenach pieniężnych według określonej stawki za służbę. W przypadku jazdy zaciężnej stawka ta wynosiła 10 florenów za jednego konia na kwartał¹³. Przeliczniki kwot znajdujące się w rejestrze rachunkowym wskazują, że po objęciu urzędu podskarbiego przez Jana Łakę w 1479 r. żołd opierał się na florenie liczonym po 28 groszy. Świadczy o tym umieszczenie na pierwszym miejscu przeliczeń kwot w tej jednostce pieniężnej na grzywny z uwzględnieniem pełnego zakresu podanych liczb, jak również ich odwrotnej rachuby.

Przypuszczalnie doszło wtedy do przyjęcia za podstawę w należnościach dla zaciężnych florena po 14 skojców zamiast stosowanych we wcześniejszych rachunkach podskarbińskich Tomasza Trąmbczyńskiego zmiennych przeliczników florenów, m.in. po 24 oraz 25 groszy¹⁴. W czasie urzędowania Jan Łąki nadal były stosowane również inne rachuby florena, po 25 oraz 26 groszy, występujące w przeliczeniach podanych w rejestrze. Floren po 14 skojców stał się wówczas jednostką obrachunkową obowiązującą w płacach dla zaciężnych. Stanowił on podstawę wypłat dla wojska jeszcze w drugiej połowie panowania Zygmunta Starego¹⁵. Jednostka ta obowiązywała również w płacach dla dworzan konnych¹⁶.

Informacje zawarte w przeliczeniach kwot pieniężnych z rachunków wojskowych podskarbiego nadwornego Jana Łąki przedstawione są w poniższych tabelach. W przelicznikach występowały różne rodzaje florenów, po 28, 25 i 26 groszy, grzywna obliczana jako 48 groszy, ferton czyli 12 groszy oraz grosz.

Tabela 1. Przeliczenia kwot we florenach po 28 groszy na kwoty w grzywnach i odwrotnie

floreny po 28 gr.	grzywny
-	1 grz. = 2 fl. – 8 gr. lub 1 fl. + 20 gr.
2 fl. = 1 grz. + 8 gr.	2 grz. = 3 fl. + 1 frt.
3 fl. = 7 frt.	3 grz. = 5 fl. + 4 gr.
4 fl. = 2 grz. + 16 gr.	4 grz. = 7 fl. – 4 IV gr.
5 fl. = 3 grz. – 4 gr.	5 grz. = 9 fl. – 1 frt. lub 8 fl. + 16 gr.

⁹ Ibidem, k. 124.

¹⁰ Ibidem, k. 124v.

¹¹ Ibidem.

¹² J. Rutkowski, op. cit., s. 12-60.

¹³ Z. Spieralski, *Kampania obertyńska 1531 roku*, Warszawa 1962, s. 38.

¹⁴ *Rachunki królewskie z lat 1471-1472 i 1476-1478*, oprac. S. Gawęda, Z. Perzanowski, A. Strzelecka, Wrocław 1970, s. 11, 30-34, 89-92, 94-97.

¹⁵ A. Boldyrew, *Pieniądz jako narzędzie wojny (florenos breves et integros) w Polsce pierwszej połowy XVI wieku*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Historica”, 114/2023, s. 65-67.

¹⁶ A. Nalewajek, *Płace dworzan konnych w okresie panowania Jana Olbrachta (1492-1501)*, w: *Jagiellonowie i ch świat. Bogactwo i ubóstwo Jagiellonów*, red. B. Czwojdrak, J. Sperka, P. Węcowski, Kraków 2025, s. 125-142.

florenty po 28 gr.	grzywny
6 fl. = 3 ½ grz.	6 grz. = 10 fl. + 8 gr.
7 fl. = 4 grz. + 4 gr.	7 grz. = 12 fl.
8 fl. = 4 ½ grz. + 8 gr.	8 grz. = 13 fl. + 20 gr.
9 fl. = 5 grz. + 1 frt.	9 grz. = 15 fl. + 1 frt.
10 fl. = 5 grz. + 3 frt. + 4 gr.	10 grz. = 17 fl. + 4 gr.
-	14 grz. = 24 fl.
20 fl. = 11 ½ grz. + 8 gr.	20 grz. = 34 fl. + 8 gr.
30 fl. = 17 ½ grz.	30 grz. = 51 fl. + 1 frt.
40 fl. = 23 grz. + 16 gr.	40 grz. = 68 fl. + 16 gr.
50 fl. = 29 grz. + 1 gr.	50 grz. = 85 fl. + 20 gr.
60 fl. = 35 grz.	60 grz. = 102 fl. + ½ grz.
70 fl. = 40 grz. + 3 frt. + 4 gr.	70 grz. = 120 fl.
80 fl. = 46 ½ grz. + 4 gr.	80 grz. = 137 fl. + 4 gr.
90 fl. = 52 ½ grz.	90 grz. = 154 fl. + 8 gr.
100 fl. = 58 grz. + 16 gr.	100 grz. = 171 fl. + 1 frt.
200 fl. = 116 ½ grz. + 18 gr.	200 grz. = 342 fl. + 2 frt.
300 fl. = 175 grz.	300 grz. = 614 fl. + 8 gr.
400 fl. = 233 grz. + 16 gr.	400 grz. = 685 fl. + 20 gr.
500 fl. = 290 ½ grz. + 8 gr.	500 grz. = 857 fl. + 4 gr.
600 fl. = 350 grz.	600 grz. = 1028 fl. + 16 gr.
700 fl. = 408 grz. + 16 gr.	700 grz. = 1200 fl.
800 fl. = 466 ½ grz. + 8 gr.	800 grz. = 1271 fl. + 1 frt.
900 fl. = 525 grz.	900 grz. = 1542 fl. + ½ grz.
1000 fl. = 583 grz. + 16 gr.	1000 grz. = 1714 fl. + 8 gr.
2000 fl. = 1166 ½ grz. + 8 gr.	2000 grz. = 3428 fl. + 16 gr.
3000 fl. = 1745 grz.	3000 grz. = 5143 fl. - 4 gr.

Tabela 2. Przeliczenia kwot podanych w grzywnach na kwoty we florenach po 25 i 26 groszy

florenty po 25 gr	florenty po 26 gr.
-	8 grz. = 14 fl. + 20 gr.
10 grz. = 19 fl. + 5 gr.	10 grz. = 18 fl. + 8 gr.
20 grz. = 38 fl. + 10 gr.	20 grz. = 36 fl. + 16 gr.
30 grz. = 57 fl. + 15 gr.	30 grz. = 54 fl. + ½ grz.
40 grz. = 76 fl. + 20 gr.	-
50 grz. = 96 fl.	50 grz. = 91 ½ fl. + 1 gr.
100 grz. = 192 fl.	-
200 grz. = 384 fl.	-

Tabela 3. Przeliczenia kwot podanych we florenach po 27 groszy

florenty po 27 gr.
10 fl. = 5 ½ grz. + 6 gr.
100 fl. = 56 grz. + 1 frt.

Edycję źródłową przeliczników kwot pieniężnych znajdujących się w rachunkach woj-skowych podskarbiego Jan Łąki przygotowano w oparciu o *Projekt instrukcji wydawniczej*

dla pisanych źródeł historycznych do połowy XVI wieku autorstwa A. Wolffa.¹⁷ Zastosowano wzorowany na przekazie źródłowym zapis liczb rzymskich¹⁸. Zachowano nadpisane końcówki oraz oznaczenia liczb. Użyto następujących skrótów nazw jednostek pieniężnych: *mrc.* – *marca*, *fl.* – *florenus*, *sexag.* – *sexagena*, *frt.* – *ferto*, *gr.* – *grossus*.

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Skarbu Koronnego Oddział 85 Rejestry Popisowe Wojska Koronnego, sygn. 1, k. 122v-124v.

[k. 122v]

Florenus per XIII scotos

duo fl. faciunt I mrc. et VIII^o gr.

tres fl. faciunt VII frt.

III^{or} fl. faciunt duas mrc. et XVI gr.

quinque fl. faciunt mrc. III minus III^{or} gr.

sex fl. faciunt mrc. III ½

septem f. faciunt mrc. III^{or} et gr. III^{or}

octo fl. faciunt III^{or} mrc. cum ½ et VIII^o gr.

novem fl. faciunt mrc. quinque et unum frt.

decem fl. faciunt mrc. quinque et III^s frt. et III^{or} gr.

XX^{vi} fl. faciunt mrc. XI et ½ et VIII^o gr.

XXX^{ta} fl. faciunt mrc. XVII ½

XL^{ta} fl. faciunt mrc. XXIII^s et XVI gr.

L^{ta} fl. faciunt mrc. XXIX mrc. et VIII^o gr.

LX^{ta} fl. faciunt XXXV mrc.

LXX fl. faciunt mrc. XL^{ta} tres frt. et III^{or} gr.

LXXX fl. faciunt mrc. XL^{ta} VI ½ et III^{or} gr.

LXXX^{ta} fl. faciunt LII ½ mrc.

centum fl. faciunt LVIII^o mrc. et XVI gr.

ducenti fl. faciunt centum XVI ½ mrc. et XVIII^o gr.

[k. 123]

tricenti fl. faciunt CLXXV mrc.

III^c fl. faciunt II^s XXXIII^s mrc. et XVI gr.

V^c fl. faciunt II^{tas} LXXXX^{ta} ½ mrc. et VIII^o gr.

VI^c fl. faciunt III^s L mrc.

VII^c fl. faciunt III^{tas} VIII^o mrc. et XVI gr.

VIII^c fl. faciunt III^{tas} LXVI cum ½ mrc. et VIII^o gr.

IX^{eti} fl. faciunt V^{ctas} XXV mrc.

Mille fl. faciunt V^{ctas} LXXXIII^s mrc. et XVI gr.

II^M fl. faciunt mille centum LXVI ½ mrc. et VIII^o gr.

III^M fl. faciunt mille VII^{ctas} XLV mrc.

¹⁷ A. Wolff, *Projekt instrukcji wydawniczej dla pisanych źródeł historycznych do połowy XVI wieku*, „Studia Źródłoznawcze” 1/1957, s. 155-181.

¹⁸ Ibidem, s. 162.

Item econverso

una mrca. faciunt II fl. minus VIII^o gr. alias I fl. et XX gr.
due mrca. faciunt III^s fl. et unum frt.
III^s mrca. faciunt quinque fl. et IIII^{or} gr.
IIII^{or} mrc. faciunt VII fl. minus IIII^{or} gr.
V mrc. faciunt IX fl. minus uno frt. alias VIII^o fl. et XVI gr.
VI mrc. faciunt X fl. et VIII^o gr.
VII mrc. faciunt XII fl.

[k. 123v]¹⁹

VIII^o mrc. faciunt XIII fl. et XX^{ti} gr.
IX mrca. faciunt XV fl. et I frt.
X mrca. faciunt XVII fl. et supersunt IIII^{or} gr.
XIV mrca. faciunt XXIIII^{or} fl.
XX mrca. faciunt XXXIIII^{or} fl. et restat VIII^o gr.
XXX mrca. faciunt L^{ta} I fl. et restat frt.
XL^{ta} mrca. faciunt LXVIII^o fl. resultat XVI gr.
L^{ta} mrca. faciunt LXXXV fl. et supersunt XX^{ti} gr.
LX^{ta} mrca. faciunt C II fl. et ½ mrca.
LXX mrca. faciunt C XX^{ti} fl.
LXXX mrca. faciunt C XXX VII fl. et IIII^{or} gr.
LXXX^{ta} mrca. faciunt C L IIII^{or} fl. et VIII^o gr.
Centum mrca. faciunt C LXXI fl. et I frt.
II^{cte} mrca. faciunt III^{ctos} XLII fl. et. II frt.
III^{cte} mrca. faciunt V^{ctos} XIIII^{or} fl. et VIII^o gr.
IIII^{cte} mrca. faciunt VI^{ctos} LXXXV fl. et XX gr.
V^{cte} mrca. faciunt VIIII^{ctos} LVII fl. et IIII^{or} gr.
VI^{cte} mrca. faciunt mille XXVIII^o fl. et XVI gr.

[k. 124]

VI^{cte} mrca. faciunt mille CC^{tos} fl.
VIII^{cte} mrca. faciunt mille CCC^{tos} LXXI fl. et I frt.
IX^{cte} mrca. faciunt mille V^{ctos} XLII fl. et ½ mrca.
Mille mrca. faciunt mille VII^{ctos} XIIII^{or} fl. et VIII^o gr.
II^M mrca. faciunt III^M IIII^{ctos} XXVIII^o fl. et XVI gr.
II^M mrca. faciunt V^M C XL^{ta} III^s fl. minus IIII^{or} gr.

Quando florenus datur per XXV grossi

X mrca. faciunt XIX fl. et V gr.
XX mrca. faciunt XXXVIII fl. et X gr.
XXX mrca. faciunt L^{ta} VII fl. et XV gr.
XL^{ta} mrca. faciunt LXXVI fl. et XX gr.

¹⁹ Dopisek na górnym marginesie: XXX sexag. faciunt L^{ta} mrc.

L mrca. faciunt LXXXIXVI fl.

C mrca. faciunt LXXXXII fl.

CC mrca. faciunt CCC LXXXIII^{or} fl.

[k. 124v]

Ouando florenus est per XIII scotos

X mrca. faciunt XVIII fl. et VIII gr.

XX mrca. faciunt XXXVI fl. et XVI gr.

XXX mrca. faciunt L^{ta} III^{or} fl. et ½ mrca.

L mrca. faciunt LXXXXI et mediam fl. et I gr.

VIII mrca. faciunt XIV fl. cum XX gr.

per XXVII gr. C fl. faciunt LVI mrca. I frt.

X fl. V ½ mrca. et VI gr.